

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

«Բազեներ և ագռաւներ» Մումբաթովի.—«Ռուզան» Մուրացանի.—«Կնոջ պայա-
րը» Հօխվերդի.—«Համիկ» Չեխսկի.—Յեմական և իսկական Համիկեր.—
Տիկին Սիրանոյշ և Համիկ:

Իրանց բննեֆիսի համար Տ. Վարդուհի և պ. Մամիկոնեան
ընտրել էին «Բազէներ և ագռաւներ» Մումբաթովի, որի ներ-
կայացումը տեղի ունեցաւ անցեալ յունուարի 27-ին՝ Թասերա-
կան այս երկը գեղարուեստական աչքի ընկնող մի գործ չէ և
ինքնուրոյնութիւնից զուրկ է:

Գործող անձերը կարծես զանազան պիեսներից դուրս
պրծել և դիպուածով այստեղ են ընկել. նրանց դիտելիս մարդ
հէնց սկզբում զգում է իրան այնպէս, որ կարծես իր առաջ
ներկայացնում են մօտաւորապէս ծանօթ դէմքեր, որոնց մի տեղ
պատահել է, բայց լաւ չէ յիշում թէ ուր: Եւ ցաւալին այն է,
որ միտքն աշխատում է աւելի շուտ որոշել թէ ուր և թէ երբ
է տեսել այս իրար յետից յայտնուող դէմքերը, քան թէ հե-
տեւ իսկական խաղին: Կարկատած պիեսներին յատուկ ե-
րեոյթ: Եւ եթէ «Բազէներ և ագռաւներ»-ը ներկայացուելու հա-
մար մի աչքի ընկնող առաւելութիւն ունի, դա նրա բեմակա-
նութիւնն է. երևում է, որ հեղինակը որպէս արտիստ՝ լաւ գիտէ,
թէ ինչ ահագին նշանակութիւն ունի որեւէ պիեսի բեմականու-
թիւնը հասարակութեան վրայ ազդեցութիւն գործելու համար,
մանաւանդ երբ թատերական գործը գեղարուեստի կողմից խիստ
թոյլ է:

Էֆֆէկտ գործող տեսարանները խիստ բազմաթիւ են. և՛ կու-
րացած ու դռնէ-դուռ ընկած մայր, որի զաւակը անարդար տե-
ղը դատապարտւում է մի չը գործած յանցանքի համար, և՛ կա-
նացի ինտրիգ կրքոտ սիրոյ տեսարաններով, և՛ զղջումն՝ յան-

ցանքի մեծութիւնից սարտափած և այլն Հետաքրքիր, թէի ոչ բարոյապէս ցնցող տեսարանները յաջորդում են իրար և լա-
րուած են պահում հանդիսականների ուշադրութիւնը սկզբից մինչև վերջը: Այսքանը սակայն միանգամայն անբաւարար է գեղարուեստական, հոգեբանական իսկական պահանջներին:

Փետրուարի 2-ին ներկայացրած «Րուզանի» մասին ասե-
լիք չ'ունենք, այդ պատմական պիեսի մասին առանց այդ էլ բաւական ասուել խօսուել է: Աւելացնենք միայն, որ այս ան-
գամ ներկայացման մասնակցում էին հայ թատրոնական խմբի
առաջնակարգ ոյժերը. խաղը լաւ անցաւ: Թատրոնը լի էր, և
հեղինակը բազմաթիւ անգամ բեմ կանչուեց:

Գերմանացի Հօլմվելը մի անհամ թատերական գործ է
գրել, «Կնոջ պայքարը», այդ նրա իբաւունքն է, ամեն մարդ
ազատ է յիմար բաներ գրել, բայց տիկին Սիրանոյշ մի խոշոր
սխալ գործեց այդ անշնորհք երկը ընտրելով իր բենեֆիտին, որ
տեղի ունեցաւ փետրուարի 6-ին: Ընթացիւ է, վերնագիրը չա-
փազանց հնչուն է—«Կնոջ պայքարը», դարերով տառապած, իրա-
ւադուրկ, ճնշուած այդ թոյլ արարածի պայքարը՝ կեանքի փը-
շերի միջից մի ճանապարհ հարթելու ինքնուրոյն պատուաւոր
կացութեան համար: Ի՞նչ աւելի գեղեցիկ, ի՞նչ աւելի գրաւիչ
գաղափար բեմից, գեղարուեստի տաճարից քարոզելու համար:
Եւ հէնց այստեղ պէտք է փնտրել տիկին Սիրանոյշի ընտ-
րութեան բուն պատճառը, այն է բացադրում նրա հոգեբանու-
թիւնը, երբ նա որոշում էր «Կնոջ պայքարը» դնել իր բենեֆի-
տին: Ափսոս սակայն, որ վերնագիրը չափազանց խաբուսիկ է.
հասարակութիւնը հրապարակուեց կատարելապէս, այդ անկաս-
կած է, ուրախ կը լինէինք իմանալ, որ տիկինն էլ այդ անհամ,
անշնորհք գրուածքը իր բեպերտութիւնը դուրս է գցել:

«Կնոջ պայքարը» թատերական գործ չէ, այլ հրապարա-
կախօսական և այն խիստ փծուն, չաբլօն ոճով գրուած յօդուած-
ների մի անշնորհք ժողովածու: Իրար յետիկց դուրս են գալիս
բեմ գերակատարները և ճառում, ճառում կնոջ արհամարհուած
իրաւունքների մասին, այն էլ այնպիսի հողի վրայ, որ շատ քիչ ա-
ռնչութիւն ունի մեր գրականութեան, մեր կեանքի հետ: Լսել
չէ լինում, ձանձրոյթը հողի է հանում, և ներկայացումը վերջ
չ'ունի:

Չը նայելով պիեսի անձանթութեան, հասարակութիւնն

այնուամենայնիւ մեծ թւով լցրել էր թատրոնը իր յարգանքը յայտնելու համակրելի և տաղանդաւոր տ. Սիրանուշին, որին մի թանկագին ընծայ մատուցեց և վերջում էլ մի ուղղերձ, որ կարգաց բեմից մի փոքրիկ աղջիկ:

Ամբողջ թատրոնական գրականութեան մէջ չը կայ մի տիպ, որի բացատրութիւնն այնքան զբաղեցրած լինի արտիստներին և առհասարակ գեղարուեստագէտներին, որքան Համլէտ: Շէքսպիր իր տիտանեան հանճարով այդ տիպի մէջ դրել է մի բան, որ այնքան մօտ, այնպէս ընտանի է թւում մարդկային մաքին, հոգուն, և որ սակայն իր մանրամասնութիւնների մէջ մնում է անըմբռնելի և խուսափում է, ինչպէս յաւիտենական, իդէալական ճամարութիւնը: Համլէտի հոգեբանական բարդ հիւսուստօքը համարեա մի անդունդ է, ուր թաղւում ու խրճճւում են շատ անգամ նորն իսկ խոշոր տաղանդներ:

Այդ տիպի սահմաններն ինչպէս մի հրաշալի օգերեւոյթ տարբեր աչքերին երևում են տարբեր տարածութեան վրայ, և կարծէք ոչ ոքի վճակուած չէ այդ խուսափող երևոյթը մի հայեացքով ամբողջապէս ընդգրկել և պահել: Մի հմուտ արուեստագէտ վերարտադրում և տալիս է ապագայ սերունդին այն տարբերութիւնը, կամ համարեա այն, որ Մօլիերն է մտածել, երևակայել, ստեղծել: Հանդիսականները գոհ են: ասենք զբաւնում են, որ այդ այդպէս է, որ Տարտիւֆն ուրիշ կերպ չէր էլ կարող լինել, որ բեմի վրայ իսկ և իսկ Մօլիերի ցանկացած Տարտիւֆն է: Բայց նոյնը չէ կարելի ասել Համլէտի մասին, հոգեբանական անալիզը, որքան և խորը ու հմուտ տարուի, այնուամենայնիւ Դանիայի արքայազնի էութեան յետին խորհերը կ'ստես չէ թափանցում, Շէքսպիր ստեղծելով այդ տիպը կարծես կամեցել է ցոյց տալ աշխարհին, թէ մարդկային հոգին մի անդունդ է անհասանելի խորխորատներով: Ահա թէ ինչու Տարտիւֆը մէկ հատ է, թէ Մօլիերի, թէ արտիստների և, թէ կեանքի համար, մինչդեռ Համլէտը մէկ է Շէքսպիրի համար, բայց բազմաթիւ է բեմերի վրայ: Իւրաքանչիւր մեծ արտիստ ստեղծում է Համլէտից մի տիպ, որ իրանն է, իր տենպերամենտի, տաղանդի ոյժի, մտաւոր հասկացողութեան արտադրութիւն:

Տ. Սիրանուշ, որպէս շատերից մէկը, փետուարի 10-ին փորձեց տալ մեզ իր Համլէտը: Եւ նա կարելի է ասել յաջողութիւն ունեցաւ, նա ներկայացրեց մի Համլէտ, որ իրանն է՝ տ. Սիրանուշին: Խաղի ընթացքում համակրելի արտիստուհի և բազմաթիւ անհերքելի ապացոյցներ տուեց իր իսկական տաղանդին,

հոգեբանական անալիզի իր անսպասելի կարողութեան և վերին աստիճանի բարեխղճութեան դէպի իր յանձն առած իսկապէս ծանր դերը: Եւ այնուամենայնիւ ասենազլխաւորը՝ իլլիւզիան, որ ամեն մի ներկայացման ամենաանհրաժեշտ պայմանն է և տպաւորութեան հիմունքը, ծայրէ ի ծայր բացակայ մնաց: Այս ցաւալի հանգամանքը սակայն, տիկնոջ տաղանդի թերութեանը վերագրելի չէ, այլ իր սեռին: Ինչքան և ասելու լինեն, թէ Համլէտի բնաւորութեան մէջ կանացի քնքշութեան գծեր կան, որ նա քնքշել և իրան յատուկ մեղմութիւն, բաղդրութիւն ունի, այնուամենայնիւ դանիական արքայազնը մի տղամարդ է, իսկ կանացիութիւնը երբէք չը պիտի կարողանայ տղամարդութիւնը մարմնացնել և այնպիսի իլլիւզիա առաջ բերել, որ գեղարուեստական հաճոյքը չը լիչանայ: Դա մօտաւորապէս նոյնը կը լինէր, եթէ մի քնքոյշ կազմուածքով տղամարդ կամենար կատարել «կամեյրիազարդ տիկնոջ» դերը:

Եթէ ամիտիկենք մեր ստացած տպաւորութիւնը պիտի, ասենք, որ տիկին Սիրանոյշ իր Համլէտով ցոյց տուեց իր տաղանդի ոյժը և բազմակողմանիութիւնը, մտածել, գիտել տուեց առանց զգացմունքների վրայ ազդելու, առանց յուզելու:

Սիրանոյշ—Համլէտը հետաքրքիր է, բայց երկու անգամ տեսնելը անկարելի է:

Ա.